

A GYAKORLATI KÖZÉPISKOLÁRÓL ÉS A TANÍTÓKÉPZÉSRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNYJAVASLATOK.

Törvényhozásunk két új iskolaszervezeti törvényjavaslattal foglalkozik. Az egyik a középfokú szakoktatásnak eddigi intézményeit emeli a középiskolák rangjára és emellett líceum néven új, gyakorlati irányú középiskolát létesít, a másik a tanítóképzés meglévő szervezetét helyezi a korszerű követelményeknek megfelelő újabb alapokra. A következőkben megkísérljük a két javaslat művelődéspolitikai jelentőségének vázolását.

A mult század nagy természettudományos fejlődése és az ennek nyomában járó iparosodás folyamata jelentős változásoknak lett kiinduló pontjává. E változások nemcsak a tudományok történetében jelentenek fordulópontot, hanem mélyen behatoltak az emberi társadalom életébe is, gyökerében támadva meg eddigi fölépítését. A hírszerzés és gondolatközvetítés könnyű és gyors módjainak feltalálása, a közlekedés eszközeinek mindinkább növekedő sebessége és általános hozzáférhetősége, nemcsak fizikai, hanem szellemi tekintetben is közelebb hozta az embert az emberhez. Az ember igazán akkor vált társas lényvé, amikor kiemelkedett egyéni vagy helyi elszigeteltségéből és az ipari találmányok segítségével egyénileg is bekapcsolódhatott a nagy emberi művelődés közösségébe.

Ez a bekapcsolódás azonban egyaránt követelményeket támasztott az egyénnel és a közösséggel szemben. Az egyének le kellett mondani önmagában zárt lelki életéről és helyét kellett adnia a művelődési kapcsolatokból származó benyomások lélekalakító hatásának. A társadalmi közösség viszont az egymáshoz rohamosan közeledő, egymás mellé felnyomuló néprétegek között nem tarthatta fenn többé a rendek, osztályok merev válaszfalait. A kiváltságok fokozatos megszűnésével és az osztálykülönbségek elmosódásával párhuzamosan halad a jogok kiegyenlítődése és ezek között elsősorban a művelődés, a lelki értégyarapodás joga és lehetősége. Az a sok ezer szál, amely napjainkban az egyén életét a közösségéhez kapcsolja, már egyéni érdeké fokozta a művelődés jogát. A haladás vívmányai ugyanis megtalálják útjukat a magányosan álló tanyai házig is és az, aki részesülni akar e vívmányok előnyeiben, aki ide-

jüket mult, elavult fegyverek birtokában nem akar az élet rohanó versenyében alul maradni, szükségképen nem mellőzheti a művelődési újabb meg újabb elemeinek elsajátítását. A szélesebb rétegeknek ez az ösztönszerű művelődési vágya, főleg pedig a vágnak iskoláztatás útján történő kielégítése visszahat a társadalom szerkezetére. A lelki értékelkedés társadalmi elismerést követel és a művelődési igények növekedése a társadalmi rétegek eltolódására vezet. Az élet sebes árja szét-feszítette a középosztály eddigi kereteit és az úgynevezett értelmiségi elemek mellett mind sürgetőbben követel helyet a gyakorlati élethivatásoknak lelkileg is művelt képviselői számára. Ezzel nyer igazi értelmet és elismerést az a régi mondás, hogy: a munka nemesít. A feltörekvő társadalmi rétegeken keresztül viszont a társadalom is megnemesíti a munkát.

A társadalmi emelkedésnek hosszú ideig egyetlen útja a gimnázium volt. Ezen keresztül vitt az emelkedés útja a legmagasabb polcok felé is. A természettudományok mult századbeli haladása a gimnázium mellett megteremtette a reáliskolát sokféle fajával együtt (reálgimnázium, reformreálgimnázium stb.). Hosszas küzdelmek után a reáliskola elérte a gimnáziummal való egyenjogúsítását és ezzel a társadalmi hajszalcsöveségnek újabb útja nyílt meg. Időközben azonban a természet tudományok eredményei az általános emberi műveltségnek annyira nélkülözhetetlen elemeivé izmosodtak, hogy elkerülhetlenné vált a gimnázium művelődési anyagába való fölvételeük is. Ezzel megszűnt a reáliskola különállásának létjogosultsága, ami hazánkban a reáliskola megszüntetésével is járt (1934: XI. t.-c.).

Ma ehhez a folyamathoz hasonló alakulás szemlélői vagyunk, ezúttal azonban nem tudományelméleti, hanem gazdaságpolitikai alapon. Ma nem a természettudományok keltek versenyre a szellemtudományokkal, hanem az alkalmazott tudományok a tiszta tudományokkal. Az ipari forradalom tetőpontján és az agrár iparosodás derekán az új gondolatot a gyakorlatiasság jelenti. Ennek jegyében alakulnak meg világszerte a középkori hagyományokat képviselő egyetemek mellett a technikai egyetemek, gazdasági főiskolák és az új szellem gyorsított ütemének megfelelően ez a folyamat lefelé sugárzik a középfokú oktatás felé is. A tiszta tudományok felvezető középiskola mellett új iskolafajok keletkeznek az alkalmazott tudományok népszerűsítésére. A gazdasági életformák gyors változása magával hozza azt, hogy amit még ötven évvel ezelőtt a mester a középkori céhrendszer megmaradt módján adott tovább az inasnak és segédnek, azt ma már tudományos alapos-sággal és körültekintéssel az iskolában kell elsajátítani. Még szembetűnőbb a változás a mezőgazdálkodásban, ahol a közelmúltban is elég volt az apáról-fiúra átszármaztatott szájhagyomány, ma pedig már tudomány kell ahhoz, hogy a föld kielégítse a megszorított emberiség szükségleteit, amelyeket a

mesterséges vámhatárokkal az ember még maga is fokozott. Az iskolázottság igényeivel fellépő iparos-, kereskedő- és gazdaretegből előbb-utóbb új középosztály fog kialakulni. Ezt a kialakulást minden erővel támogatni nemzeti feladat, annál is inkább, mert az értelmiségi középosztály éppen válságos helyzeténél fogva a jövőben nem tudja többé egyedül betölteni a nemzeti szellem fenntartásának nehéz feladatát.

Az új középosztály alapjai egyelőre még a sokak részéről eddig alacsonyabbra értékelt társadalmi rétegekben gyökeresnek; de a szellemi munkanélküliség, az értelmiségi pályák túltelítettsége előbb-utóbb meg fogja nyitni előtte a gyakorlati élettől eddig elzárkózó értelmiségi középosztálybeliek kapuját is.

A művelődési politikának elsőrendű feladata az, hogy a polgári rétegeltolódásnak ezt a folyamatát maga is elősegítse és egységes elgondolással megteremtse ennek az alakulásnak iskolai feltételeit. Ez ma hazánkban annál könnyebb, mert máris levonhatjuk a külföld ezirányú törekvéseiből származó tapasztalatokat.

A legmesszebbmenő módon olvasztotta össze a tudományos és a gyakorlati életpályákra való előkészületet az észak-amerikai Egyesült Államok iskolapolitikája. Az amerikai középiskola (*High School*) feladata ugyanis az, hogy a demokratikus világfelfogásnak megfelelően minden gyermeknek egyenlő alkalmat adjon képességeinek kifejlesztésére. Akár a tudományos, akár az ipari, kereskedelmi vagy mezőgazdasági pályára irányítják a gyereket hajlamai, a középiskolában szerezheti meg mindazokat az előismereteket, tapasztalatokat, amelyek a választott pályán megalapozzák tökéletesedését, előhaladását. A középiskola e szerint megadja mindenkinek az általános műveltség alapelemeit s ezenkívül bizonyos hivatást megelőző gyakorlatot és jártasságot. A kereskedelmi pályára törekvő tanuló a *High School*-ban kereskedelmi szellemben nevelkedik, megismeri a közgazdasági életnek ama tényezőit, amelyek későbbi pályáján szerepet játszanak, belekóstol a gépírásba, a gyorsírásba, megtanul értékelni olyan tényezőket, amelyek a köznapi ember életében csak hatásaikat éreztetik, de amelyeknek létezéséről, befolyásáról a nem kereskedelmi embernek alig van vagy egyáltalán nincs fogalma. A földművelés iránt érdeklődő tanuló tanulmányainak középpontjában a föld, a talaj, az ezen termesztendő növények és állatok, a helyes és eredményes termelés lehetőségei állanak. A kereskedelmi pályára induló tanuló azonban az iskola elvégzése után még nem kész kereskedő, akit immár be lehet állítani az irodába vagy bankba, s a földművelést kedvelő gyermek sem tudná önállóan vezetni apja farmját. Ellenben mindkettő kapott az iskolában olyan fegyverzetet, amelynek segítségével megindulhat pályája felé, megtalálhatja a haladás útjait és eszközeit, főképp pedig tudja azt, hogy mit várhat pályájától. Az előbbi gyermek tudja, milyen irányban

kell továbbképeznie magát, hogy elérje maga elé tűzött célját, tudja, mire kell súlyt vetnie, hogy jó kereskedő, könyvelő, irodavezető, titkár stb. legyen. Az utóbbi pedig tisztában van azzal, hogy milyen kötelességek várnak rá egy-egy életpályán. Megtanították arra, milyen eszközöket használjon, hogy e kötelességeknek megfelelhessen, és végül megmutatták neki, hogy hol és miképpen szerezheti meg ezeket az eszközöket saját erejéből.

Európában ehhez hasonló, bár szűkebb keretű a belga középiskola (*Athénée*) elgondolása. Itt ugyanis egy intézetben, de külön tagozatban működik a tudományos pályák felé vezető *section grecque-latine* és *latine-mathématique*, a hivatalnoki pályákra előkészítő *section scientifique* és a kereskedelmi irányú *section commerciale*. Az utóbbi kettő a kereskedelmi főiskolákra és a gazdasági akadémiára is képesít. A különböző tagozatok közös tantárgyait a tanulók együtt tanulják és így biztosítják azt, hogy az egyetemre nem vezető tagozatok végzettjei is társadalmi elismerésben részesüljenek.

Lengyelország napjainkban szervezi meg a középfokú szakoktatást. A törvény az ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági iskolákat középiskolai színvonalra emeli és egyenrangúvá teszi a gimnáziummal.

Ez a néhány kiszemelt külföldi példa az angolszász, a román és a szláv népfajok köréből igazolja, hogy a szakoktatás társadalmi jelentősége mindenfelé növekvőben van.

A mezőgazdasági középiskolát végzett tanuló ugyanis hivatalos faluvezető nemcsak gazdasági kérdésekben, hanem sok más téren is. Mivel ugyanazok az érdekek fűzik falujához, mint gazdatársait, és velük együtt érzi a csapásokat, terheket, természetes kapcsolat létesül közte és azok között. Ez a kapcsolat a bizalom alapja és a sikeres irányítás biztosítása. Az okszerű és helyes gazdálkodás elveit nem az elröppenő szó szárnyán, hanem a gyakorlati megvalósítás utánzásra készítő példáján hinti el a faluban és ezzel nemcsak faluja sorsát lendíti előbbre, hanem messzebbmenő vonatkozásban elősegíti a termeléspolitika mindenkori irányzatainak érvényre juttatását is.

Ha pedig sorsa nem a földhöz vezeti vissza, hanem a képesítéséhez kötött hivatalnoki pályákra tereli, mint vasutas, postás, jegyző kétségkívül nagyobb megértéssel, szakszerűbb hozzáértéssel intézi a gazdálknak működése terén felmerülő ügyeit, mint az, akinek ismeretei nem terjednek ki a gazdálkodás ügyes-bajos dolgaira.

Az ipari középiskolát végzett tanuló viszont a sokszor tévútra vezetett és félreértett munkásnak megértő és jószándékú vezetője, megnyeri bizalmát, hogy segítsen helyzetén és ezzel nemzeti hivatást is teljesít.

A szakközépiskola jelentőségét ebből a szemszögből látolva, nyilvánvalóvá válik az általános és szakirányú műveltség párhuzamosságának szükségszerűsége és az a körülmény is, hogy

a szakirányú gyakorlati középiskola ebben az elgondolásban iskolarendszerünknek eddig égető hiányát pótolja.

Ez a hiány különösen érezhető napjainkban, amikor a bevezető sorokban jelzett társadalmi rétegeltolódás következtében a fölfelé törekvő ifjúság megostromolta a gimnáziumot, amely mind nagyobb számban ontotta magából az érettségit tett fiatalokat. Minthogy ezeket a magasabb képesítésű élet-hivatások utánpótlása terén megnyilvánuló szükséglet csak kis részben tudta felszívni, pusztán az egyetemi tanulmányokra irányított elméleti képzettségük pedig a gyakorlati foglalkozások terén létalapjuk megteremtésének vajmi kevés reményével kecsegtette őket, kielégítetlen vágyaikkal és reménytelen helyzetükkel a társadalomra, de saját magukra és családjukra nézve is veszedelmes gyújtóanyagot alkothatnak. Ennek a veszedelemnek felismerése vezetett az 1934: XI. t.-c. megalkotásában a középiskolai tanulóknak szigorúbb megrostálására. A gimnáziumban gyakorolt kiválogatás azonban még nem oldja meg a kérdést gyökerében. A társadalomban mind nagyobb méreteket öltő művelődési éhség kielégítést követel és ha bezárjuk a gimnázium kapuit, módját kell ejtenünk annak, hogy a tanulni vágyó ifjúság más útra térhessen. Ez az út pedig a nemzet jól felfogott érdeke szerint nem lehet más, mint a gyakorlati életre nevelő szakképzés. Minthogy pedig a szélesebb társadalmi körök felfogása szerint az érettségi bizonyítványhoz fűződik a művelt ember fogalma, már a szakközépiskolák benépesedése érdekében sem lehet elzárkózni az érettségi bizonyítvány kiadásának joga elől. Ennek a bizonyítványnak társadalmi értékelését azzal is biztosítani kell, hogy mindazokra a közhivatali állásokra és tisztségekre is képesít, amelyekre eddig a gimnáziumi és a reáliskolai érettségi bizonyítvány képesített.

A szakközépiskola kettős jellegének folyamánya az, hogy az általános műveltség elemeinek közvetítése mellett a szakirányú képzés nem másodrendű, hanem az előbbivel minden tekintetben egyenlő értékű feladata az oktatásnak. Ezzel a körülménnyel velejár a mezőgazdálkodás, az ipar és a kereskedelem mindenkori országos irányelveinek érvényesítése a tanításban. Ennek biztosítására szolgál az illetékes minisztereknek az 1935: VI. t.-c. 21. §-ában gyökerező az a joga, hogy hivatalos szakértőik útján megfigyeljék a szakközépiskolákat és képviseltessek magukat az érettségi vizsgálatokon.

A szakközépiskolák hálózatának kiépítésében nagy feladatok várnak a történeti egyházakra és a szerzetes rendekre. A tanító szerzetek eredeti céljukhoz, a nép gyakorlati neveléséhez térnének vissza akkor, amikor a szakközépiskolát pártfogásukba vennék. Szent István királyunk országépítő bölcsesége nemcsak azért telepítette le hazánkban Szent Benedek fiait, mert térítő papokra volt szüksége, hanem elsősorban azért, hogy a helyhez kötött békés életre és az ennek alapjául szolgáló mezőgazdálkodásra és iparüzésre neveljék a szilaj magyar népet.

Ma, a vallásszabadság korában, amikor nem kell már vallási elveik védelmére harcos intelligenciáról gondoskodniok, nagyon kívánatos volna, hogy az egyházak a feltörekvő új középosztály, a gazda-, iparos- és kereskedőréteg felé fordítsák figyelmüket. Ezzel nemcsak hazafias, hanem vallási érdeket is szolgálnának, mert ellenkező esetben az amúgy is anyagiasabb gondolkodású új társadalmi réteg könnyen kisiklik kezük közül.

Az egyházaknak és a szerzetes rendeknek ilyen irányú iskolapolitikáját ez a törvényjavaslat azzal is törekszik elősegíteni, hogy az egyházi hatóságoknak ugyanazt az önkormányzati jogot biztosítja a szakközépiszkolák terén, amelyet az 1934: XI. t.-c. a gimnáziumokra nézve megállapított.

Az új szakirányú gyakorlati iskoláknak eddigi iskolarendszerünkbe való beiktatása nem pillanatszerű elgondolás szüleménye, hanem már meglévő történeti előzmények korszerű átalakításának eredménye. Ennek megvilágítására röviden föl kell idéznem középfokú szakoktatásunk multját és jelenlegi állapotát.

Néhány, korát megelőző, tiszteletreméltó kezdeményezőtt nem tekintve — akik között olyan neveket találunk, mint Tessedik Sámuelé, Révai Miklóse —, középfokú szakoktatási intézményeink meggyökeresedése a mult század második felének érdeme. Ez előtt létesült gazdasági, ipari vagy kereskedelmi irányú iskoláink idővel vagy megszűntek a társadalom megértő érdeklődése hiányában, vagy pedig felsőfokú intézményekké váltak, mint a József-ipartanoda. Az osztrák Organisationsentwurfal hazánkban is meghonosított reálistanoda mellett azonban már igen korán fölmerült az ipari szakiskola felállításának szükségessége is. Eötvös József bárót, a nagy kultúrpolitikust, csak halála gátolta meg abban, hogy a középiskolai oktatás keretében kielégítse ezt a szükségletet. Tervezete a gimnázium és a reálistanoda felső tagozatával párhuzamos négyévfolyamú ipari szakiskola létesítésére irányult, és hogy az ipari oktatásnak a gimnáziumi tanulmányokkal azonos társadalmi értékelését célozta, az kiderül abból, hogy elgondolása szerint mind a három tagozat tanulói közösen tanulták volna az általános műveltség elemeit közvetítő tárgyakat. A kereskedelmi szakoktatásnak ebben az időben már égető jelentőségét semmi sem bizonyítja jobban, mint a pesti kereskedelmi akadémiának 1857-ben megindult működése. A kereskedelmi iskolák első szervezetének megállapítása (1872), és az ipariskolák létesítésének tervszerű megindítása (budapesti felső ipariskola, 1880) Trefort nevéhez fűződik. Azóta az eredetileg háromévfolyamú felső kereskedelmi iskola négyévfolyamúvá bővült (1918), míg a felső ipariskola jelenleg is háromévfolyamú. A kereskedelmi iskola nevelő és művelő jellege már kezdetől fogva egyenrangú célként áll szakirányú oktatási jellege mellett, amit legjobban igazol az, hogy már 1872-ben a földművelés-, ipar- és kereskedelmiügyi minisztérium hatásköréből a vallás- és közoktatásügyi miniszter ügykörébe kerül és ettől fogva a magasabb népokta-

tási intézmények sorában a polgári iskolával szoros kapcsolatban működik a tanfelügyelők irányítása alatt a század végéig, ekkor pedig (1899) középfokú szakiskolái jellegének elismeréseként és ennek biztosítására külön főigazgatóság ellenőrzése és irányítása alá kerül. Ezzel szemben az ipari szakoktatás középfokú intézményei csak a közelmúltban (1935) kerültek a vallás- és közoktatásügyi miniszter hatásköre alá, és ezzel ezek az iskolák is a nemzetnevelés egységes elgondolásainak eszközeivé váltak. A kereskedelmi szakoktatás 1909 óta nők részére szervezett iskolákkal is bővült, ezek működése és tanítási anyaga a fiúkéval azonos. Az ipari szakoktatás keretében is létesültek a nők részére különálló iskolák, ezek azonban természetesen nagyon különböznek a fiúiskoláktól, mert a női hivatáshoz igazodnak.

A középfokú mezőgazdasági szakoktatás — sajnos — sokkal rövidebb multra tekinthet vissza. A polgári iskolák továbbfejlesztésével kapcsolatban megindult kísérleti mozgalom (1912, Orosháza) alig egy évtizede (1924) vezetett önálló iskolafaj felállítására. A földművelésügyi miniszter fennhatósága alatt 1927 óta működik a középfokú gazdasági tanintézet és néhány esztendője két kertészképző iskola.

A leányok középfokú gazdasági oktatása ugyancsak párhuzamosan működő két intézményben történik, amelyek közül az egyik a vallás- és közoktatásügyi miniszter, a másik pedig a földművelésügyi miniszter hatáskörébe tartozik.

A középfokú szakoktatás múltjának és jelen állapotának áttekintése is igazolja, hogy az új, szakirányú gyakorlati középiskolák akkor fogják igazán betölteni társadalomépítő szerepüket, ha nem szakadnak le történeti gyökereikről és szervesen kiegészítik iskolarendszerünk eddigi épületét. Ezt várjuk a törvényjavaslatától magától és különösen a végrehajtásától.

*

A tanítóképzés újjászervezését számos kényszerítő körülmény tette időszerűvé. E körülmények nemcsak hazánkban éreztették hatásukat, hanem világszerte jelentkeztek. Elsőnek említhetjük közöttük a műveltségnek azt a széleskörű terjedését, amelyről fejtegetéseink első részében már szó volt. A művelődési elemeknek a technika vívmányain keresztül történő, a legtágabb néprétegek közötti szétszóródása nagy mértékben emelte nemcsak magának a tanítóságnak, hanem a gondjaira bízott ifjúságnak lelki szükségleteit is. Amint a gépek kora fokozatosan átalakítja a társadalom és az egyén életformáját, úgy nő a falusi lakosság művelődési igénye. A haladás szelleme a falut sem hagyja érintetlenül és ha másként nem, a versenyképes termelés feladataival kényszeríti a lakosságot ismereteinek bővítésére. De maga az élet is betolakodik újításaival a faluba, s ezeknek az újításoknak megértetése, eredményes felhasználása és alkalmazása a tanító rátermettségétől és hozzáértésétől függ. A falu vezetése mind több vonatkozásban a tanító feladatkörévé

válík. A gazdasági körök a tanító felvilágosító, kezdeményező közreműködésétől remélik a több és jobb termelés biztosítását. Az értékesítés megszervezését a tanító tevékeny részvételétől várják a szövetkezetekbe való tömörülés útján. A falu rémének, a tűzveszélynek elhárítására a tanító látszik legalkalmasabbnak, mint irányító tényező. A leventeoktatás és vele kapcsolatban a légvédelem megszervezése többnyire a tanító vállára hárul. Egészen természetes, hogy a falu énekműveltségének és zenei életének vezetője a tanító, és hogy az iskolán kívüli népművelésnek legtöbb gondja, munkája őt terheli. Újabban azt is elvárják tőle, hogy a sok helyen hanyatló vagy vásáriassá váló népművészetet ő óvja meg a pusztulás veszélyétől és ő irányítsa nemesebb célok felé. Ez a sokoldalú célkitűzés és különféle területekre elágazó tevékenység mind több ismeretet és mind szélesebb műveltséget követel a tanítótól.

Azonban nemcsak a műveltségnek általános elemei és bizonyos szakismeretek terén jelentkeznek fokozottabb követelmények a tanító felkészültségével szemben. Az igények még nagyobbak a nevelés folyamatához fűződő hozzáértéssel kapcsolatban. A neveléstudomány maga is erős irányváltáson ment át az utóbbi időben. A súlypont az ismeretközlésről mindinkább a lélekalkatás területére helyeződik és a nevelésben a tanító tevékenysége mellett mindinkább érvényesülni kezd a tanuló öntevékenysége. Mindezek a tanításban és a lélekformálásban egyaránt új, mélyebben gyökerező ismereteket, sajátos módszereket eljárásokat és egyéni lelki tevékenységet követelnek a tanítótól.

Ehhez hozzájárul az, hogy magát a tanítóságot sem elégíti ki a képzésnek az a foka, amelyben az eddigi tanítóképzés részesítette. A tanítóság lépést szeretne tartani a jegyzőkkal, gyógyszerészekkel, állatorvosokkal, akik időközben elérték, hogy képzésük az érettségi vizsgálatra épül fel. Ebben a törekvésében külföldi példákra hivatkozik. A tanítóképzés ugyanis úgyszólván minden művelt államban jelentős átalakulásban van. Ennek oka az említettekén kívül az is, hogy a tanítóság a népre gyakorolt közvetlen hatása útján politikai befolyásra tett szert. Semmi sem természetesebb, mint hogy anyagi helyzetének javítására igyekezett felhasználni ezt a kedvező körülményt. Másfelől a műveltségi javak gazdagodásával társadalmi rangemelkedést is kívánt elérni. Az anyagi helyzet megjavítását és a magasabb társadalmi értékelést egyaránt a képzés színvonalának emelésétől remélte. Egyes esetekben forradalmi úton (weimari Németország), másutt a lassú, de céltudatos fejlődés útján (U. S. A.) igyekeztek a tanítók végső céljuk megvalósítására. Vannak országok, ahol egészen elvetették az eddigi középfokú tanítóképzést és a középiskolai érettségire építették föl, mégpedig vagy az egyetemen (pl. Szászországban), vagy külön erre a célra szervezett főiskolákon (ilyen pl. a porosz pedagógiai akadémia vagy az osztrák tanítói akadémia,

az amerikai Normal School). A külföldi példák és törekvések nem hagyták érintetlenül a magyar tanítóképzést sem.

Hozzájárul a kérdés megoldásához az is, hogy amikor a középfokú szakoktatás újjászervezésével új középosztálynak vezetjük meg az alapját, a művelt kereskedő, iparos és mezőgazda mellett semmiesetre sem maradhat el a tanító. Ha ezek érettségi bizonyítvánnyal lépnek az életbe, a tanító sem nélkülözheti többé a társadalmi megbecsülésnek ezt a feltételét. Hasztalan volna a hivatkozás arra, hogy nem a bizonyítvány maga, hanem a lelki tartalom adja meg az egyén értékét, a társadalom ma már alig tenne kivételt az alól a felfogás alól, amely az érettségi bizonyítványhoz fűz bizonyos társadalmi jogokat.

A tanítóképzést tehát mindezeknek a szempontoknak tekintetbevételével kell megoldani. A legegyszerűbb kivezető útnak látszanék az az eljárás, amely a tanítóképző-intézeteknek az Eötvös-féle törvénnyel történt megalkotása óta ismételten bevált: a képzés idejének egy újabb évvel való fölemelése, mégpedig a jelenlegi öt évről hat évre. Ez a megoldás mindenestre kielégítené a nevelési és általános ismeretek bővítésére irányuló törekvést, de fölvetné a többi kérdésnek egész sorát, tehát nem juttatná nyugvópontra az ügyet.

Nem szabad ugyanis elfelejteni, hogy a 18—20 éves ifjú és leány már túl van a serdülés korán, ennél fogva a tanításnak és nevelésnek középiskolai módszerei nemcsak hatástalanok, hanem eredményesen nem is alkalmazhatók rájuk. Már a jelenlegi tanítóképzők ötödik évfolyamaiban is sajnálatosan tapasztalható ez az ellentét a módszer és a tanuló lelkivilága között.

Azután itt vannak azok a nevelési pályákra előkészítő intézmények, amelyek részben vagy egészben a tanítóképzésre mint alapra épülnek. A polgári iskolai tanárképzés, a gazdasági szaktanítóképzés, a testnevelési tanárképzés, a gyógypedagógiai tanárképzés hatéves tanítóképzés esetén annyi évet emésztene nek föl, hogy a képzés ideje nem volna arányban a várható életkörülményekkel. Másfelől nem volna kívánatos éppen ezekről és még egy sor más életpályáról (rajz-, kézimunka-, ének-, zenetanár) eltéríteni azt a tanítói elemet, amely pedagógiai felkészültségénél fogva ezekre a hivatásokra elsősorban alkalmas. Döntő súllyal esik latba a kérdés megítélésében a tanítói pályára alkalmas egyének megfelelő kiszemelése és az oda nem való elemeknek más irányba való terelése is. A mai rendszer mellett a 14 éves jelölt éretlen korban, úgyszólván a lelki válságok kelles közepén határozza el magát a tanítói pályára és ha később rádöbben arra, hogy választása téves volt, a képzőben eltöltött évek nem biztosítanak számára másfelé vivő utat. Ezt a helyzetet még nyomasztóbbá tenné a hatéves tanítóképzés.

Az új törvényjavaslat mindezeket a kérdéseket szerencsés szervezéssel oldja meg. A hat évre emelt tanítóképzést ugyanis két tagozatra bontja. Az alsó, négyéves tagozatot liceum néven

gyakorlati irányú középiskolává alakítja, a kétéves felső tagozatot pedig akadémiai jelleggel a szorosan vett tanítóképzés szolgálatába állítja. A líceum gyakorlati irányú latinnélküli középiskola. Mint ilyennek az a hivatása, hogy a gimnáziumból felszívja mindazokat az elemeket, amelyek nem készülnek tudományos pályára, de arra nézve sem akarnak 14 éves korukban végleg dönteni, hogy a gyakorlati életnek milyen területére kívánnak lépni. Mindazoknak, akiknek az érettségi bizonyítványra csak azért van szükségük, hogy később jegyzők, számvevők, irodatisztek, vasúti vagy postatisztek stb. legyenek, a jövőben nem kell gimnáziumot végezniök, mert a sokkal gyakorlatibb tanulmányokat nyújtó líceum érettségi bizonyítványával is elérhetik céljukat.

Másik fontos feladata a líceumnak az, hogy hivatásszerű előkészítésben részesítse azokat, akik valamelyik nevelési életpályára szándékoznak lépni. A népiskolai tanító, a gazdasági szaktanító, a testnevelő tanár, az ének-, zene-, rajz- és kézimunka-tanár, a polgári iskolai tanár, a gazdasági szaktanár a líceumban kapja azt az egységes vezérelvektől irányított alapot, amelyre fölépítheti választott élethivatásának tanulmányait. Egyetlen kivétel a gimnáziumi tanár, aki a jövőben is csak a gimnáziumi érettségi bizonyítványra felépülő egyetemi végzettség alapján szerezheti meg képesítését.

A líceumban az eddigi tanítóképző-intézetek tanárai fognak tanítani és ez a biztosítéka annak, hogy a tanítói pályára való hivatásszerű előkészítés szelleme a jövőben sem fog megváltozni. A különbség a multtal szemben csak az, hogy aki 18 éves koráig ráeszmélt arra, hogy a tanítói hivatás nem felel meg lelkületének, nem fecsérelte el hiába éveit, hanem ugyanabban a korban, mint a gimnáziumot végzett ifjú, választhat az életpályáknak egész sora között. Aki viszont tanító akar maradni, a megkezdett szellemben végezheti el a kétéves akadémiát. Az akadémia ugyanis szoros kapcsolatban fog állani a líceummal. Ugyanaz az igazgató-vezeti, ugyanazok a tanárok tanítanak mind a két intézményben. Az eltérés csak annyi, hogy nem valamennyi líceummal kapcsolatban lesz akadémia, de akadémiát csak líceummal együtt lehet fenntartani.

Itt kapcsolódik bele a kérdés tárgyalásába a tanítói túltermelés ügye. Az állásnélküli tanítók és főleg tanítónők számának folytonos emelkedése kormányzati feladattá tette az oklevelek kiadásának korlátozását. Az új javaslat zárt szám megállapításával kívánja ezt elérni, de nemcsak az akadémiára fölvehető hallgatóknak, hanem maguknak az akadémiáknak és az ott nyitható osztályoknak számát is szigorúan szabályozza. Minthogy ezzel szemben sem a líceumok száma, sem ezek tanulóinak létszáma nem esik ilyen korlátozás alá; a líceumot végzettek nem is remélhetik valamennyien az akadémiára való fölvételüket, tehát a szigorú kiválogatásnak módja lesz elterelni a tanítói pályáról az oda nem valókat. A javaslat előnye éppen

abban rejlik, hogy megoldja a tanítói és tanítónői túltermelést, anélkül, hogy sértené az iskolafenntartók eddigi jogait. A jelenleg fennálló tanítóképző-intézetek ugyanis valamennyien átalakulhatnak liceumokká, sőt a gimnáziumok is követhetik példájukat. Akadémiát azonban csak negyven liceummal kapcsolatban lehet szervezni. A mostani tanító- és tanítónőképző-intézetek jövője tehát úgy fog alakulni, hogy közülök a törvényben megállapított kulcsarány szerint negyven ki fog fejlődni hatévfolyamos (négy liceumi + két akadémiai osztály) intézménnyé, tehát a jelenlegi öt osztályhoz még egy hatodik is fog járulni, a többi pedig a mostani ötödik évfolyam megszűnésével négyévfolyamú liceummá alakul át.

Külön megvilágítást érdemel az új szervezet a leánynevelés szempontjából. A mai szülő leánya sorsáért aggódva, a bizonytalanságok és kétségek tengerén hanyódik. Ma már nem reménykedhetik abban, hogy miután nagyanyáinkhoz és részben anyáinkhoz hasonló módon minden gyakorlati szükségletre kiterjedő házi nevelésben részesítette leányát, férjhez adja és ezzel megoldotta jövőjét. A mai leány jövőjét semmiképen sem alapozza meg, ha teljesen fölkészül hitvestársi és anyai feladataira, hanem e mellett, legtöbbször — sajnos — ezek elhanyagolásával, az öfenntartás és családfenntartás nehéz kötelességeire is föl kell vértéznie magát. De a mai iskolarendszerünk ezen a téren helytelen irányba tereli a leányt, amikor a férfi mellé állítja versenytársként, és a férfiak részére is oly szűken meglévő kenyérkereseti forrásokra szabadítja rá azt a nőt, aki mindenkor szerényebb igényeivel nemcsak elfoglalja a férfi elől az állásokat, hanem áresökkenést is idéz elő a munkapiacra.

A leányok nevelésének kérdését eszerint úgy kell megoldani, hogy egyrészt visszatereljük őket Istentől kijelölt eredeti és természetes életcéljuk, a családayaság felé, de ezenfelül számolva a gazdasági körülményekből fakadó nehéz helyzettel, oly képesítést is kell nekik nyújtani, amellyel szükség esetén létfenntartásukat is biztosítani tudják a női hivatásukkal összhangban lévő életpályákon. Ez azonban nemcsak iskolaszervezeti, hanem társadalompolitikai feladat is. A leánynevelés megoldásával kapcsolatban tehát egyúttal gondoskodni kellene a női léleknek megfelelő életpályák törvényes védelméről, a kontárkodás kiküszöböléséről is. Ezt célozná a népvédelmi, jóléti és egészségvédelmi női szolgálatot rendező törvény. Az így megnyíló kenyérkereseti lehetőségeknek a nők részére való biztosítása és a nő családi hivatásának betöltésére előkészítő iskolák együttesen oldanak meg a leánynevelés kérdését. Mindaddig, amíg az első is megvalósulhat, a mai lehetőségek keretében legalább a másodikról kell gondoskodni. Kétségtelen, hogy a szociális népvédelmi, egészségvédelmi, gyermeknevelési élethivatások előkészítésére legalkalmasabb iskolának ígérkezik az új leányliceum. E mellett azonban a liceum a családi hivatásra is kellő mértékben felvértezi végzett növendékeit. Másfelől az

érettségi bizonyítvány biztosítja a leányok részére is a kenyérkereseti pályáknak tekintélyes részét. A törvényjavaslat szerint a leánylíceum nyolcévfolyamú intézményként is szervezhető. Ebben az esetben az alsó tagozat négy gimnáziumi, a felső tagozat pedig négy líceumi évfolyamból áll. A zökkenésnélküli átmenetről a javaslat úgy gondoskodik, hogy lehetővé teszi ebben az esetben a gimnáziumi tagozat latintanítása helyett a második élő idegen nyelv tanítását.

A tanítóképzés újjászervezése az elmondottak szerint emeli a képzés idejét és ezzel színvonalát, megvalósítja a tanítóság korszerű törekvését és új irányba tereli a leányok iskolai nevelését.

LOCZKA ALAJOS.

A NÉMET KÖZOKTATÁSÜGY AZ ÁLLAMÁTALAKULÁS ÓTA.

(Első közlemény.)

1. A nemzeti szocializmus kultúrpolitikája. — 2. A népnevelés intézményei: a Hitler-Jugend, a Landjahr és a vidéki iskolaotthonok. — 3. A nemzeti szocializmus és az iskola. — 4. A népiskolák. — 5. A továbbképző iskolázás és a szakoktatás. — 6. A közép- és a középfokú iskolák. — 7. Új szellem és új anyag az oktatásban. — 8. A tanítóság és a tanárság az új birodalomban.

1. A nemzeti szocialista átalakulás immár túljutott a forradalom okozta vajadás korszakán és hozzáfogott eszméi következetes és céltudatos megvalósításához. A jelszavak ünnepi tűzijátéka után az alkotó munka hétköznapijait akarja élni. A hatalom átvétele után eltelt öt esztendő kultúrpolitikájának eredményei már megengedik a számadást és vizsatekintést: a birodalom kultúrpolitikai akarata hogyan valósította meg a forradalom eszméit a népnevelés és közoktatásügy terén?¹

A Harmadik Birodalom valamennyi kulturális törekvése a népi egység megvalósítására irányul. A nagy feladat, a nép és állam tökéletes egységének megvalósítása pedig elsősorban népnevelői feladat, hiszen a nép lelkének tudatos formálását, a nemzeti szocializmus eszméivel való átítatását jelenti. A német nép vezére a németsegből igazi közösséget akar összekovácsolni, oly közösséget, amelyet — mint mindúntalan hangoztatják — nem a törvény kötelezése, a parancs vagy erőszak tart együtt, hanem a biológiai adottságok azonosságán felépülő és a közös sors tudatától áthatott eleven közösségtudat vezet. A nemzeti szocializmus embereszménye a politikai ember (*der politische Mensch*), azaz a közösség embere. A politikai ember tisztában

¹ Ez a beszámoló nem terjed ki a főiskolák és a főiskolai hallgatóság ügyére; ezt más helyen foglaltam össze.